

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Ελληνισμός της Διασποράς

ΚΛ. ΚΑΝΔΗΛΑΠΤΗ
ΑΝΤ. ΚΟΝΤΗΣ
Λ. ΜΑΡΑΤΟΥ-ΑΛΙΠΡΑΝΤΗ
Δ. ΜΙΝΝΙΤΙ-ΓΚΩΝΙΑ
Θ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΔΟΝ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗΣ
Μ. ΡΟΥΣΟΥ
ΓΡ. ΨΑΛΛΙΔΑΣ
ΑΝ. ΦΑΚΙΟΛΑΣ

ΤΟΜΟΣ Β

Ο Ελληνισμός της Διασποράς
στην Ευρώπη

Copyright © 2003
Για την Ελλάδα και όλο τον κόσμο
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
CEδός Παπαφλέσσα & Υψηλάντη, 26222 Πάτρα
Τηλ.: (2610) 314094, 314206, Φαξ: (2610) 317244

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ
του Τόμου
Ο Ελληνισμός της Διασποράς στην Ευρώπη

Ακαδημαϊκοί Υπεύθυνοι
Αντώνης Κόντης, Ροσέτος Φακιολάς

**Επιμέλεια Έκδοσης του Τόμου/
Επιμέλεια στη Μέθοδο της Εκπαίδευσης από Απόσταση**
Αλεξάνδρα Μελίστα

Συγγραφή	Κριτική Ανάγνωση
Δονάτος Παπαγιάννης	Θωμάς Καναβέλης
Αντώνης Κόντης	Ηλίας Κατσούλης
Θεόδωρος Οικονόμου	Λάουρα Μαράτου-Αλιπράντη
Λάουρα Μαράτου-Αλιπράντη	Θεόδωρος Οικονόμου
Μαρία Ρούσου	Θεόδωρος Οικονόμου
Domenica Minniti-Γκώνια	Στέφανος Βογαζιανός-Ρόυ
Γρηγόρης Ψαλλίδας	Αντώνης Κόντης
Κλαυδία Κανδηλάπη	Αναστάσιος Φακιολάς
Αναστάσιος Φακιολάς	Αντώνης Κόντης

Γλωσσική Επιμέλεια
Μαρία Κουτσοπούλου-Κόκκα

Καλλιτεχνική Επιμέλεια/Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση
Άρτεμις Γλάρου

Συντονισμός Ανάπτυξης Διδακτικού Υλικού του Προγράμματος Σπουδών
Βάσω Βασιλού-Παπαγεωργίου

Συντονισμός ανάπτυξης εκπαιδευτικού υλικού
και γενική επιμέλεια των εκδόσεων

ΟΜΑΔΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΕΡΓΟΥ ΕΑΠ/1997-2003

ISBN: 960-538-487-6

*Σύμφωνα με τον Ν. 2121/1993
απαγορεύεται η συνολική ή αποσπασματική
αναδημοσίευση του βιβλίου αυτού ή η αναπαραγωγή του
με οποιοδήποτε μέσο, χωρίς την άδεια του εκδότη.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	18
-----------------	-----------

Αντ. Κόντης, Ρ. Φακιολάς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Δον. Παπαγιάννης

CE ελληνισμός στην Ευρωπαϊκή Ένωση	19
---	-----------

Σκοπός	19
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	19
Έννοιες-Κλειδιά	19
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	19

Ενότητα 1.1

Τι είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση;	21
--	-----------

Ενότητα 1.2

Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.....	23
1.2.1 Η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων.....	23
1.2.2 Η ελευθερία εγκατάστασης.....	26
1.2.3 Εξαιρέσεις από την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας	28
1.2.4 CE νεότερες εξελίξεις: προς την «Ευρώπη των πολιτών»	29
1.2.5 CE ιθαγένεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης	32
Σύνοψη.....	34
Παράρτημα	35
Βιβλιογραφία.....	36
CEδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....	37

CE ελληνισμός στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας	39
Σκοπός	39
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	39
Έννοιες-Κλειδιά	40
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	40
	Ενότητα 2.1
Φεριοθετήσεις	42
	Ενότητα 2.2
Αίτια, χαρακτηριστικά και ρύθμιση της αποδημίας	45
2.2.1 Τα αίτια της μετανάστευσης	45
2.2.2 Τα κίνητρα της αποδημίας	51
2.2.3 Η ρύθμιση της αποδημίας	52
2.2.4 Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των αποδημούντων.....	54
	Ενότητα 2.3
CE ελληνισμός στην ΟΕΔΓ	57
2.3.1 Διακρατικές μεταναστευτικές ροές και απόθεμα	57
2.3.2 Γεωγραφική κατανομή.....	61
2.3.3 Απασχόληση.....	62
2.3.4 Από φιλοξενούμενοι εργάτες, πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	68
2.3.5 Παροχή κοινωνικής συνδρομής	70
2.3.6 Ελληνόγλωσση εκπαίδευση παιδιών	72
2.3.7 Αυτοοργάνωση και συλλογική εκπροσώπηση	76
2.3.8 Ελληνορθόδοξη Εκκλησία.....	79
2.3.9 Μέσα μαζικής ενημέρωσης.....	81
2.3.10 Πολιτιστική δημιουργία	82
2.3.11 Είναι ενσωματωμένοι οι Έλληνες στην ΟΕΔΓ;.....	84
Σύνοψη	87
Παράρτημα	90
Βιβλιογραφία.....	93
Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....	98

CE ελληνισμός στην Αυστρία, την Ελβετία και τη Σουηδία 99

Σκοπός	99
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	99
Έννοιες-Κλειδιά	99
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	99

Ενότητα 3.1

Η ελληνική διασπορά της Αυστρίας	100
3.1.1 Δημογραφικά στοιχεία.....	102
3.1.2 Κοινωνικά στοιχεία – Τα μέσα ενημέρωσης – Οργανωτικά στοιχεία.....	102
3.1.3 Οικονομικά-επαγγελματικά-επιχειρηματικά στοιχεία	103
3.1.4 Πολιτικά αυστριακά κινήματα – Ελληνικά κινήματα.....	103
3.1.5 Πολιτιστικά-θρησκευτικά-εκπαιδευτικά στοιχεία	104
3.1.6 Σωματεία	106
3.1.7 Ιστορικά στοιχεία	106

Ενότητα 3.2

Η ελληνική διασπορά της Ελβετίας	109
3.2.1 Δημογραφικά στοιχεία.....	109
3.2.2 Κοινωνικά στοιχεία – Τα μέσα ενημέρωσης.....	109
3.2.3 Οικονομικά στοιχεία	109
3.2.4 Πολιτικά στοιχεία	110
3.2.5 Πολιτιστικά-θρησκευτικά-εκπαιδευτικά στοιχεία	110
3.2.6 Σωματεία	111
3.2.7 Ιστορικά στοιχεία	112

Ενότητα 3.3

Η ελληνική διασπορά της Σουηδίας	113
3.3.1 Δημογραφικά στοιχεία.....	113
3.3.2 Κοινωνικά-οργανωτικά στοιχεία – Επικοινωνία	113
3.3.3 Οικονομικά στοιχεία – Μετανάστευση-απασχόληση.....	115
3.3.4 Πολιτικά στοιχεία.....	116
3.3.5 Πολιτιστικά-θρησκευτικά-εκπαιδευτικά στοιχεία	117
3.3.6 Μετανάστευση – Σωματεία – Ιστορικά στοιχεία.....	118

Σύνοψη.....	120
Παράρτημα	121
Βιβλιογραφία.....	122
Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....	126

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Α. Μαράτου-Αλιπράντη

Ο ελληνισμός στις Κάτω Χώρες (Βέλγιο, Ολλανδία) και στη Γαλλία 127

Σκοπός.....	127
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	127
Έννοιες-Κλειδιά	127
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	127

Ενότητα 4.1

Βέλγιο	131
4.1.1 Αίτια μετανάστευσης.....	131
4.1.2 Δημογραφικά δεδομένα.....	132
4.1.3 Η απασχόληση των Ελλήνων	133
4.1.4 Η οργάνωση της παροικίας	133
4.1.5 Η Εκκλησία	134
4.1.6 Η εκπαίδευση των νέων γενεών	134
4.1.7 Οι Έλληνες στο Βέλγιο σήμερα.....	135

Ενότητα 4.2

Ολλανδία	136
4.2.1 Αίτια μετανάστευσης και δημογραφικά δεδομένα	136
4.2.2 Η θέση των Ελλήνων στην αγορά εργασίας.....	136
4.2.3 Η οργάνωση της ελληνικής παροικίας.....	137
4.2.4 Η Εκκλησία	137
4.2.5 Η εκπαίδευση της δεύτερης γενιάς	138
4.2.6 Οι Έλληνες στην Ολλανδία σήμερα.....	138

Ενότητα 4.3

Γαλλία	139
---------------------	------------

4.3.1 Αίτια μετανάστευσης.....	139
4.3.2 Δημογραφικά δεδομένα.....	140
4.3.3 Η επαγγελματική απασχόληση των Ελλήνων	141
4.3.4 Η οργάνωση της ελληνικής παροικίας.....	142
4.3.5 Η εκπαίδευση των νέων γενεών.....	143
4.3.6 Η Εκκλησία	144
Σύνοψη.....	146
Παράρτημα	148
Βιβλιογραφία.....	150
Ωδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....	154

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

M. Ρούσου

CE ελληνισμός στο Ηνωμένο Βασίλειο 155

Σκοπός.....	155
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	155
Έννοιες-Κλειδιά	155
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	156

Ενότητα 5.1

Σύντομη ιστορική αναδρομή για τον ελληνισμό στο ΗΒ.....	159
5.1.1 CE ελληνισμός στο Λονδίνο	160
5.1.2 CE ελληνισμός στο Μάντσεστερ (βόρεια Αγγλία).....	161
5.1.3 CE ελληνισμός στο Λίβερπουλ (βορειοανατολική Αγγλία)	162
5.1.4 CE ελληνισμός στη βορειοδυτική Αγγλία: Μπέρμιγχαμ, Κόβεντρυ, Στόουνκον Τρεντ και γύρω περιοχή	162
5.1.5 CE ελληνισμός στην Ουαλία.....	162
5.1.6 CE ελληνισμός στη Σκωτία	163
5.1.7 CE ελληνισμός στην Ιρλανδία.....	163
5.1.8 Η ελληνορθόδοξη παρουσία στη Μάλτα.....	164

Ενότητα 5.2

Η σχέση των ελληνορθόδοξων κοινοτήτων στο ΗΒ και του Οικουμενικού Πατριαρχείου	165
---	------------

	Ενότητα 5.3
Έλληνες εφοπλιστές και φοιτητές στο ΗΒ.....	166
	Ενότητα 5.4
Εθνογενειακά κέντρα, πολιτιστικοί σύνδεσμοι και ερευνητικά κέντρα	167
	Ενότητα 5.5
Η ιδιαιτερότητα της σχέσης Ελληνοκυπρίων και Ελλαδιτών μεταναστών	171
	Ενότητα 5.6
Πολιτική συμμετοχή	173
Σύνοψη	175
Παράρτημα	176
Βιβλιογραφία	177
CEδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....	179

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

D. Minniti-Γκόνια

CEι ελληνικές κοινότητες της Ιταλίας (και της Κορσικής).	
CEι ελληνόφωνοι της νότιας Ιταλίας	181
Σκοπός	181
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	181
Έννοιες-Κλειδιά	181
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	181
	Ενότητα 6.1
Η ελληνική διασπορά στην Ιταλία.....	184
6.1.1 Νεάπολη (Napoli).....	184
6.1.2 Λιβόρνο (Livorno).....	186
6.1.3 Βενετία (Venezia).....	187
6.1.4 Τεργέστη (Trieste).....	188
6.1.5 CEι Μανιάτες της Ιταλίας και της Κορσικής.....	190
6.1.6 CEι Έλληνες της Ιταλίας σήμερα.....	190
	Ενότητα 6.2
Ελληνόφωνα χωριά της Ν. Ιταλίας.....	193

6.2.1 Γεωγραφική και ιστορική αναδίφηση των ελληνόφωνων περιοχών της νότιας Ιταλίας	193
6.2.2 Χαρακτηριστικά των ελληνοϊταλικών ιδιωμάτων και θεωρίες για την προέλευσή τους	194
6.2.3 Πολιτισμική φυσιογνωμία των ελληνόφωνων και σημερινή κατάσταση της γλώσσας.....	195
Σύνοψη	197
Βιβλιογραφία	198
Βιβλίο για Περαιτέρω Μελέτη	199

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Γρ. Ψαλλίδας

Η ελληνική διασπορά στη νοτιοανατολική Ευρώπη 201

Σκοπός	201
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	201
Έννοιες-Κλειδιά	201
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	201

Ενότητα 7.1

Στοιχεία από τη νεότερη ιστορία του ελληνισμού των Βαλκανίων	203
7.1.1 Η ιδιαιτερότητα και οι κατηγορίες της ελληνικής διασποράς στα Βαλκάνια	206
7.1.2 Η σύγχρονη κατάσταση των Βαλκανίων και η θέση της Ελλάδας	208

Ενότητα 7.2

Ο ελληνισμός στην Αλβανία	210
7.2.1 Η ιστορική διαμόρφωση και πορεία της ελληνικής μειονότητας	211
7.2.2 Το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού της ελληνικής μειονότητας	212
7.2.3 Εκκλησία	212
7.2.4 Εκπαίδευση	213
7.2.5 Οικονομία	214
7.2.6 Πολιτική συμπεριφορά της μειονότητας	214
7.2.7 Ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα στην Αλβανία.....	215
7.2.8 Ελληνοαλβανικές πολιτικές σχέσεις.....	216

Ενότητα 7.3

Η ελληνική διασπορά στη Βουλγαρία	218
7.3.1 Στοιχεία από τη νεότερη ιστορία του ελληνισμού στη Βουλγαρία.....	219
7.3.2 Στατιστικά στοιχεία και κοινότητες του ελληνισμού της Βουλγαρίας	221
7.3.3 Οι Γκαγκαούζοι της Βουλγαρίας	221
7.3.4 Οι Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες στη Βουλγαρία.....	222
7.3.5 Οι Έλληνες φοιτητές στη Βουλγαρία.....	222
7.3.6 Η ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα στη Βουλγαρία	222
7.3.7 Οι διακρατικές σχέσεις Ελλάδας-Βουλγαρίας.....	223

Ενότητα 7.4

Γιουγκοσλαβικές χώρες	224
7.4.1 Η ιστορική παρουσία του ελληνισμού στις γιουγκοσλαβικές χώρες	226
7.4.2 Οι Έλληνες στην περιοχή της Νότιας Σερβίας και της σημερινής ΠΓΔΜ	227
7.4.3 Δημογραφικά στοιχεία για τον ελληνισμό στην ΠΓΔΜ.....	227
7.4.4 Προβλήματα των Ελλήνων στην ΠΓΔΜ.....	228
7.4.5 Οι Έλληνες φοιτητές στην παλιά Γιουγκοσλαβία.....	228
7.4.6 Η ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα στην παλιά Γιουγκοσλαβία	229
7.4.7 Οι ελληνογιουγκοσλαβικές σχέσεις	229

Ενότητα 7.5

Η ελληνική διασπορά στη Ρουμανία	230
7.5.1 Στοιχεία από τη νεότερη ιστορία του ελληνισμού της Ρουμανίας.....	230
7.5.2 Η ελληνική εμπορική και ναυτιλιακή δραστηριότητα στη Ρουμανία	231
7.5.3 Οι Έλληνες στη μεσοπολεμική Ρουμανία.....	231
7.5.4 Οι Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες στη Ρουμανία	232
7.5.5 Οι Έλληνες φοιτητές στη Ρουμανία	232
7.5.6 Η ελληνική κοινότητα στη σύγχρονη Ρουμανία.....	233
7.5.7 Η ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα.....	233
7.5.8 Οι ελληνορουμανικές σχέσεις.....	233

Ενότητα 7.6

Οι Βλάχοι	235
7.6.1 Αριθμητική δύναμη και γεωγραφικός εντοπισμός.....	235
7.6.2 Η σύγχρονη αντιμετώπιση των Βλάχων στην Ελλάδα.....	237

7.6.3 CE Βλάχοι στην Αλβανία.....	237
7.6.4 CE Βλάχοι στην ΠΓΔΜ.....	237

Ενότητα 7.7

CE Σαρακατσαναίοι	238
7.7.1 Εθνική ταυτότητα και γεωγραφική κατανομή	238
7.7.2 CE Σαρακατσαναίοι στην ΠΓΔΜ.....	238
7.7.3 CE Σαρακατσαναίοι στη Βουλγαρία.....	239
Σύνοψη	240
Βιβλιογραφία.....	242
CEδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....	245

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Κλ. Κανδηλάπτη

CE ελληνισμός του Πόντου και των χωρών της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών (ΚΑΚ) 247

Σκοπός.....	247
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	247
Έννοιες-Κλειδιά	248
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	248

Ενότητα 8.1

Η διαχρονική παρουσία του ελληνισμού στον χώρο του Εύξεινου Πόντου	250
8.1.1 Ελληνική και ρωμαϊκή Αρχαιότητα (10ος αι. π.Χ.-4ος αι. μ.Χ.).....	250
8.1.2 Βυζαντινή εποχή.....	252
8.1.3 CEθωμανική περίοδος (1453-1922).....	253
8.1.4 CE ελληνισμός της ΕΣΣΔ (1917-1985).....	259

Ενότητα 8.2

Η σύγχρονη παρουσία του ελληνισμού στις χώρες της ΚΑΚ	264
8.2.1 Δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά.....	264
8.2.2 Προβλήματα που αντιμετωπίζει ο ελληνισμός στην ΚΑΚ.....	267
8.2.3 Η διατήρηση της ταυτότητας των Ελλήνων της ΚΑΚ.....	269
8.2.4 Τάσεις μετοικεσίας των Ελλήνων της ΚΑΚ. Μετοικεσία προς την Ελλάδα.....	271

Ενότητα 8.3

Μελλοντικές προοπτικές για τον ελληνισμό της ΚΑΚ.....	276
Σύνοψη.....	282
Παράρτημα.....	284
Βιβλιογραφία.....	288
CEδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....	290

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Αν. Φακιολάς

CE ελληνισμός στην ανατολική Ευρώπη (πολιτικοί πρόσφυγες) 291

Σκοπός.....	291
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα.....	291
Έννοιες-Κλειδιά.....	291
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	292

Ενότητα 9.1

CE ελληνισμός της ανατολικής Ευρώπης.....	293
--	------------

Ενότητα 9.2

CE ελληνισμός της Ρωσίας (Πόντιοι) – 19ος-20ός αιώνας.....	294
9.2.1 Προέλευση και πληθυσμός.....	294
9.2.2 Σχέσεις με άλλες εθνότητες και η δράση της Εκκλησίας.....	295
9.2.3 Εκπαίδευση και Τύπος.....	296

Ενότητα 9.3

Πολιτικοί πρόσφυγες.....	300
9.3.1 Πληθυσμός και κατανομή ανά χώρα.....	300
9.3.2 Μορφωτικό επίπεδο.....	302
9.3.3 Επιτροπές, σύλλογοι και οργανώσεις.....	304
9.3.4 Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.....	306

Ενότητα 9.4

Προβλήματα και γνωρίσματα των Ελλήνων της ανατολικής Ευρώπης μετά τον επαναπατρισμό τους.....	307
--	------------

	Ενότητα 9.5
Διαφορές μεταξύ των Ποντίων και των πολιτικών προσφύγων της ανατολικής Ευρώπης	309

	Ενότητα 9.6
Διαφορές του ελληνισμού της ανατολικής Ευρώπης από τον ελληνισμό των άλλων περιοχών της Γης	311
Σύνοψη.....	312
Παράρτημα	314
Βιβλιογραφία.....	315
Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....	317